

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. I Fylke: Opland
 Tilleggsspørsmålnr. Herad: Etnedal
 Emne: Ard og plog Bygdelag:
 Oppskr. av: Lærar Martin Lundstein Gard:
 (adresse): Eruflat G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

I

Både ard og plog er brukt i bygda her.

2

Arden er framleis i bruk i bygden. Berre den åker, som ~~åker~~ året før var potetland, blir arda og berre på langs. ein gong. Åkeren blir deretter horva og sådd. Kornet blir aldri mylda ned med ard, men med horv.

3

Det er vanleg å bruke ard til å slå opp rader med, når ein skal setja potet. og likeins brukar ein den som hyppeplog. Me kjenner ikkje til annan hyppeplog her i bygda enn arden, og no i seinare tid hestehakka.

4

Fig. 3 er den typen, som frå gammalt har vore i bruk her, men med ei stutt veltefjöl på kvar side. Me kjenner ikkje til at arden har vore festa til draget på meir enn ein måte, me d eit jarnlekkje.

5

Skjeker av typ. fig. 4 kjenner me ikkje til.

6

Dei ymse deler på arden er åsen, veltefjölene, styret (altid som på fig 3) og skjæret. Den atterste enden på skjæret kalla dei ilen. Arden vart alltid kjört med eit vanlegt plogskjekje.

7

Skjæri på ardane kunne nok vera av ymse skapelon og storleik. Her var vist ingen gard som hadde meir enn ein

ard.

West alle ardar hadde veltefjöler forat forerne kunne bli sörere og breidare

9 - 10

Ordet ard var ikkje brukt om noko anna reidskap.

på dei meir primitive lardtyper var der ingen regulering men på dei meir forseggjorde var der reguleringsgreide som på fig.3 c.

II

Ardar som type 5 og 6 kjenner me ikkje til her, men ardar som type 7 har me nok sett i seinare tid, ikkje med ristill, men med veltefjöler av jarn, både stillbare og ikkje stillbare.

I2

For det fyrste var nokk alle ardar laga på gardane av bygdesmødar eller andre henduge karar, men i siste tid, frå pålag 30 år attende, har dei mykje brukt å kjøpe ardar ein eller annan maskinforretning.

I3

Her i Valdres brukast enno på mange stader heimlaga plogar. Me har her enno att av Leiraplogane, laga på Leira i Aurdal og Visteplogane frå Viste i v/Slidre. Dette er plogar med v/dobbelt ~~de~~ veltefjöl og godt hövde for mindre gardar og bruk. Desse plogane lagast ikkje no lenger. Mange kjøper no åkerplogar fr å Strand i Hallingdal. Leira- og Visteplogane kosta for 40-50 år sidan 23-25 kr. Vollplogar kjøper no folk frå maskinforretningane.

I4

Den plogtype som var i bruk her til for pålag 80 år sidan, var heilt lik fig.8 men med vridd veltefjöl av jarn. Tidligare hadde dei, etter di gamle folk fortel, plogar med veltefjöl av tre. Seinare tok dei til med å klæ denne veltefjöla med jarnplator. Det er nok over hundre år sidan slike plogar var i bruk no. Ristilen, skjæret og ila var av jarn, so langt ein har kjennskap attende.

Öks eller spade har ein ikkje høyrt at plogkaren hadde med, men for det meste eit grev, som han hekta fast i styret på plogen.

16

Kva side dei velta plogen på, når dei köyrde attende?

For det meste på den sida der veltefjöla ikkje sat.

(Sjå elles under 18)

17

För dei kom under med å bruke trinse, var det mest alltid ein trekloss å sjå under framenden på plogåsen.

18

på mange gardar, serleg på dei store, hadde dei både högre og vinstreplogar. Då trong dei ikkje köyre tomreipes attende. Når dei var framme med fori, tok dei berre den andre plogen og sette for, og ein mann bar på oksli attende den plog som ikkje var i bruk.

19

Dei plöygde 6 opp til 8 tommar ^{djupst} med slike plogar. Treklossen framma - seinare trinsa- var til å regulera djupgonga med. Noko sers navn på denne klossen veit me ikkje av.

R20

Me kjenner ikkje til plogar, som ikkje hadde ristill.

21

Ein slik doning som fig. 10 kan godt ha vore i bruk her om ingen av dei som no lever kan segja dei har, sett han.

22

Sers doning til å köyre plog på, veit me ikkje av her. Ei kjerre eller ein hjulslede vart til vanleg brukt.

23

Falkenstens- eller Jarlsbergs-plogar er ukjende her på dei gamle plogane. Andre navn på plogdelene, enn dei som er nemde ovenfor, åsen, ristillen, styret, veltefjöli, skjæret og ila, har so vidt ein veit, ikkje vore brukt her. Plog og ard-navni har ikkje vore blanda saman, då dei alltid har vore sedd på som tvo serskilde ting. ordet plog uttalar me her som det blir skriva, men med tjukk l. Og ordet ard

også med tjukk l. Tvært talemål er ordi plog og ard hankjønn.